

YENİ SOSYAL HAREKETLER BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE KADIN

Women in Turkey in the Context of 'New Social Movement'

*Şenay LEYLA**

Abstract

Woman movement is one of the areas that social relations network have become crystallized. Because of this property, it cannot be thought neither as an absolute group difference nor a theoretic expansion intensifying this difference. The effort to give a meaning to process of including gender and role expectations to a cultural form rather than making these expectations efficient is very important. It is seen inevitable not to discuss the effectiveness struggle of woman movement that claims to transform social gender. In front of identity definitions with reference of difference and theme focused movements, the effectiveness of woman movement comes into current agenda. The theoretic contribution of postmodern declaration, making difference privileged, accompanies this process. The woman movement in Turkey has been shaping both by the demands of new and old social movements. In this respect, gender equality claims of social government must be discussed with these demands of the woman movement. The aim of this paper is to question difference and equality concepts of woman movement, developed in Turkey after 1980's, in social government basis. It is thought that such a questioning can clarify the effectiveness struggle of woman movement.

Keywords: Woman, Equality, Difference, Social welfare state.

* Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Sosyoloji A.B.D. doktora öğrencisi.

'Eski' ve 'Yeni' Arasında Kadın Hareketi

Kadın hareketinin sosyal alanda eşitlik için verdiği mücadele modernitenin vaatleriyle paralellik taşır. Dolayısıyla cinsler arasındaki eşitlik mücadelesi modernitenin hareket alanında ve modernitenin bireye sunduğu eylem alanında gerçekleşmiştir. Berktaş, kadın hareketinin doğuşunu modernleşme ile yakından ilişkili bir süreç olarak tanımlar (2003:90). Bu bağlamda kadın hareketinin kamusal ve özel alanla ilgili sınırları tartışmaya açması ya da farklılığı referans alması ancak modernite temeli üzerine inşa edilebilir. Modernite temeli aynı anda evrenselliği ve farklılığı tartışma imkanı verir. Dolayısıyla 'yeni sosyal hareketler' kavramı değişen toplumsal bağlama rağmen (Touraine'nin post endüstriyel toplumu ya da Hall'ın Postfordist toplumu) modernitenin eylem alanı içerisinde gelişen yeni örgütlenme tarzı ile tanınmayı kurgulama tarzını tartışmak gerekir.

Tanınma anlayışını kurgulamadan önce eski sosyal hareketlerin temel karakteristiği ortaya konmalıdır. Offe'un 'eski paradigma' kavramlaştırması eski sosyal hareketleri de karakterize eder. Genel anlamda sosyoekonomik grupların aktörlüğünü üstlendiği eski sosyal hareketler sosyoekonomik alan üzerinde kontrolü hedeflemektedirler. Dolayısıyla üretim süreci üzerindeki çatışmaların belirlediği büyük ölçekli (siyasi ve sosyal) örgütlenme tarzları ortaya çıkmaktadır (1999:67). Bu bağlamda eski sosyal hareketlerin endüstri toplumunun prototipi olduğunu belirtmek gerekir. Kolektif aktörlerin rasyonel temelli eylemleri, siyasi ve sosyal örgütlenmeleri –genel anlamda toplumdönüştürme amacına hizmet etmektedir. Aynı çerçevede Hall, kolektif toplumsal kimliklerin (sınıf, ırk, ulus, cinsiyet) modern dünyayı üreten tarihsel süreçler tarafından (sanayileşme, kapitalizm, kentleşme, toplumsal ve cinsiyete dayalı iş bölümü, ulus devlet egemenliği) sahneye konduğu ve sağlaştırıldığını ifade etmektedir (1998:64-67). Modern dünyanın anlam dünyasında şekillenen kolektif aktör ve kimlikler hem modernitenin taşıyıcıları hem de yorumcuları olmuştur.

1960'lardan itibaren kolektif örgütlenmeler sorgulanmaya başlanmıştır. Liberal demokrasi, büyük çaplı ekonomik örgütlenmeler, ulus devlet anlayışı ile cinsiyet eşitliği temsil temelinde eleştiriye açılan konular olmuştur. Bireyin özerkliğini, eşitliğini ve rasyonelliğini hedefleyen modernite çok yönlü eleştiriye maruz kalmıştır. White, teori ve anlatılara duyulan kuşku, toplumsal rasyonalizasyon sürecinde oluşan problemler, yeni haberleşme teknolojilerindeki artış ile yeni sosyal hareketlerin doğuşunu postmodern problematiğin fenomenleri olarak tartışmaktadır (Stephan White;1992:4-13'den naklen Yılmaz;1996:102-103). Lyotard'ın epistemolojik tartışmalarda bütün

*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın
(Women in Turkey in the Context of ‘New Social Movement’)*

bilgi türlerini eş değerde tutarak bilimsel bilgiyi anlatıya mahkum etmesi modernitenin kazanımlarını ideolojileştirirken aslında başka bir anlatıya, postmodern anlatıya yaygınlık kazandırmıştır (1997:69-70). Diğer taraftan Bell, enformasyonun üretim gücünü şekillendirdiği sanayi sonrası bir toplumdan bahsetmektedir (Kumar;1999:22). İster toplumsal rasyonalizasyon ister epistemolojik ya da enformasyon gücüne dayandırılan çözümler olsun hepsi varolan dönüşümleri anlamlandırma çabasının ürünüdür. Hall’ın belirttiği gibi “sanayi sonrası; ‘post-fordizm’, ‘postmodernizm’ bütünüyle, modernlik ve sermaye arasındaki bağın bu çarpıcı, hatta acımasız yeniden kuruluşunu nitelendirme ya da açıklama çabalarının farklı biçimleridir” (1995:112). Bu çerçevede modernlik ve sermaye arasındaki çatışma devam ettikçe modernitenin değerlerine de ihtiyaç (eşitlik, evrensellik, özgürlük) devam edecektir.

Bu bağlamda dönüşümleri anlamlandırmaya çalışan yeni kavramlaştırmalar (yeni sosyal hareketler) evrensel değerler bütününde tartışılmalıdır. Ancak modernitenin değerleri üzerinde yeni bir tartışma geliştirilmesi mümkündür. Dolayısıyla yeni sosyal hareketler modernitenin kazanımları ile sınırları üzerine yeniden düşünmenin ürünü olarak okunmalıdır. Ancak böyle bir okuma yeni sosyal hareketler ile modernite arasındaki bağı ortaya çıkararak kadının temsil sorununa bir temel oluşturabilir.

Genel anlamda Hall’ın kavramlaştırması kullanılarak sermaye ile modernlik arasındaki bağın farklılık ve kimlik üzerinden devam ettirildiğini söylemek mümkündür. 1970 sonrası dönem ekonomik, politik ve sosyal alanda dönüşümlerin hızlı yaşandığı yıllar olmuştur. Keynes’çi istihdam politikaları ile sosyal devlet uygulamalarının eleştirildiği, ekonomiye uluslar arası ilişkilerin hakim olduğu, etnik, cinsel gibi kısa süreli tepki hareketlerinin eş zamanlı yaşandığı böyle bir dönem çarpıcıdır (Campbell vd.;1995:36-37). Daha da önemlisi tüketim sürecine tercih, farklılaşma ve yaşam tarzlarının özette kültürün tüketim sürecine dahil edildiği bir süreç yaşanır (Hall;1995:107-108).

Bir yandan etnik, dini ve cinsiyete dayanan tepki hareketlerinin artması diğer yandan tüketim sürecine kültürün dahil edilmesi küresellik ve yerellik söylemlerinin birbirine eklenmesine işaret eder. Tüketim sürecinin farklılığı referans alması kültürü metalaştırmasının yanı sıra araçsallaştırılmasına da kaynaklık etmektedir. Etnik, dinsel gibi grup farklılıkları da aynı doğrultuda farklılığın ayrıcalıklı kılınması tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Kültürün ve grup farklılıklarının araçsallaştırılması tanınma sürecinde farklılığın ayrıcalıklı kılınmasıyla ilişkilidir. Bu süreç yeni sosyal hareketlerin kapitalizmin küreselleşmesiyle çift yönlü ilişkisinin sonucudur. Özellikle Connolly’nın kimlik çatışmalarının yarattığı ve alevlendirdiği uluslararası çıkar çatışmaları düşünüldüğünde bu süreç açıklık kazanmaktadır (1995:72).

En azından farklılık, kimlik, yerellik, küresellik kavramlarının bir aradalığı ile yeni sosyal hareketler arasındaki ilişki tanımlanmış olur. Kimlik tanımlaması ve farklılığın kimlik tanımlamasındaki ayrıcalıklı konumu yeni sosyal hareketlerin ayırt edici özelliği olmaktadır. Bireyin kendini tanımlama süreci kolektif örgütlenmelerden bir bakıma ayrışarak varolma arayışına girmiştir. Bireyin kendini tanımlama anlayışı kolektif kimliği reddederek değil ama bu kimliği araçsallaştırarak gelişmektedir. 1980 sonrası dönemin ilk yıllarında şiddete karşı protestolarla tekrar görünürlük kazanan kadın hareketi 1990'lardan sonra şiddet karşıtlığı için değil etnik ve dini kimlikler için mücadele etmeye başlamıştır. 'İnsanca yaşam' için verilen mücadelenin içi farklılığı referans alan (etnik, dini) söylemlerle doldurulmuştur. Bu süreç bireyin kendini tanımlamada kullandığı sembollere ve bu sembollerin önceliğine işaret eder. Bu bağlamda kadın hareketi varlığını ancak sembollere dayandırabildiği bir grup kimliğiyle karşı karşıyadır. Aynı zamanda bu süreç yeni sosyal hareketlerin kültür üzerindeki mücadelesini anlamlandıran tanımlamalara somut bir örnektir.

Yeni sosyal hareketleri herhangi bir duruma tepki olarak değil, toplumsal durum, tarihsellik ve kültürel modeller üzerinde çatışmanın sonucu olarak değerlendiren Touraine, sosyal hareketlerin dönüştürme istencine işaret eder. Yeni sosyal hareketler dönüştürme istencinin potansiyeli olarak kültür üzerine odaklanmışlardır. Çünkü kültür, Touraine'ne göre aktörlerin kontrol etmeye çalıştıkları model ya da kaynaklar bütünüdür (1999:42-50). Kültürün kendisi çatışma alanı olunca değerler üzerindeki çatışma kaçınılmaz görünmektedir. Bu çatışma dönüştürme istencini/ potansiyelini sürekli tartışmalı kılmaktadır. Touraine, bu yüzden yeni sosyal hareketlerin dönüştürme potansiyeline kuşkuyla bakmıştır. Aynı şekilde kadın hareketinin dönüştürme potansiyelinin sıkça sorgulanmasının nedeni de budur. Değerler, modeller ve semboller üzerindeki mücadele kolektif kimlik ile bireysel kimliğin bulanıklaştığı kadın hareketinin etkinliğini de azaltma kapasitesindedir.

Yeni sosyal hareketlerin dönüştürme potansiyeli sorgulansa da bu hareketlerin değerleri tartışmaya açması kaçınılmaz görünmektedir. Tartışmaya açılan değerler hayatın kendisini hedef almaktadır. Model ve kodlar sunmaya çalışan kültür üzerindeki çatışma özel ve kamusal sahada hakim olan değerlerin sınırlarını tartıştırmaktadır. Melucci'nin belirttiği gibi bu hakim değerlere yönelik sembolik bir okuma olup hareket ve tarzları mesaj niteliğindedir. Bu hareketler doğrudan siyasi alanı hedeflemeseler de kurumları modernleştirmektedirler (1999:93-102). Touraine'nin aksine Melucci yeni sosyal hareketlerin dönüştürücü hatta modernleştirici etkisinden emin görünmektedir. Yeni sosyal hareketlerin doğrudan siyasi alanı hedeflemedikleri

açıktır. Ancak yeni sosyal hareketlerin tamamen siyaset alanından uzak oldukları iddia edilemez. Çünkü değer, kod ve sembollere yapılan eleştiriler kurumsallaşmış ilişki ağlarını (hukuk, siyaset vb.) değiştirecektir. İşte tam bu dönüşüm noktası dönüşümün yönü nedeniyle-dönüşümün modernleştirici potansiyelde olup olmadığı tartışmalıdır.

Yeni sosyal hareketler içinde özellikle kadın hareketi yaşam alanının pratiklerine daha çok yakındır. Dolayısıyla yaşam alanının demokratikleştirilmesi/modernleştirilmesi potansiyeline de yakındır. Yeni sosyal hareketlerin ‘olma’ ya da ‘varolma’ anlayışı örgütlenme tarzı ve temasını ortaya koymaktadır. Offe, yeni sosyal hareketlerin oturmamış örgütlenme tarzına dikkat çekmekte, üyelerin değiştirilebilir rol ve statüleri ile negatif dilin (asla, son, hiçbir yerde) tema odaklı örgütlenme tarzına hakim olduğunu belirtmektedir (1999:64–65). Böyle bir örgütlenme eski sosyal hareketlerin örgütlenme tarzı ile eylem anlayışına tamamen uzaktır. Örgütlenme tarzına hakim olan geçicilik, gönüllülük ya da statünün sıkça değiştirilmesi süreklilik önündeki engeller olarak okunabilir. Ama aynı zamanda bu özellikler yaşam alanının demokratikleşmesi ile yakından ilişkilidir. Ancak geçici özelliklerin yaygınlığıyla demokratikleşme sürecinin sağlanması güçtür. Demokratikleşmeyi sağlayacak süreklilik yerini geçiciliğe bırakınca dönüşüm etkinliği zayıflamaktadır. Somut olarak kadın hareketinin aktörleri olan kadın dernekleri bu süreci desteklemektedir. Yeni sosyal hareketlerin tema ile eylem ya da söylem ile eylem arasındaki uzaklığa işaret eden bu süreç aynı zamanda yeni sosyal hareketlerin ‘tepkî’ olarak okunmasına olanak vermektedir.

Türkiye’de Kadın Hareketi

Kadın hareketinin Türkiye’deki konumuna bakıldığında ‘kamusal görünürlük’ ile ‘farklılık referanslı kimlik’ arasında mekik dokuduğu belirtilebilir. Kamusal görünürlük için verilen mücadele özellikle 1980’lerden sonra özel alanın görünürlüğü ile paralel gitmiştir. Bu süreç iki alanın demokratikleşme çabasıyla betimlenebilir. Ancak çift yönlü görünürlük mücadelesi farklılığı ayrıcalıklı kılan kadın hareketi (etnik, dini) ile birlikte yer almaktadır. Cohen’nin farklılığın katı savunusu ile anti demokratik eğilimleri beslediği şeklindeki uyarısı Türkiye’deki kadın hareketinin analizi için kullanılabilir (1999:269).

Kadın hareketi Türkiye’de eski ile yeni söylemleri birlikte dillendirmektedir. Kadın hareketi bir yandan kamusal görünürlük –siyasi temsil gibi- için mücadele ederken bir yandan kimliklerini yeniden anlamlandırarak kurumsal ilişkileri dönüştürmek için çaba vermektedir. Kamusal /özel alan,

yurttaşlık gibi kavramlar da yeniden anlamlandırma girişimine tabi tutulmaktadır. Böyle bir süreç Türkiye’de kadın hareketinin ‘eski’ ile ‘yeni’ söylemleri bir arada bulunduğu ve birbirlerini dönüştürdüklerine işaret eder. Bu bağlamda kadın hareketi kavramsallaştırması kadını salt kültürel bağlamın ürünü kabul eden normalleştirme eğilimini sorgulamaktadır. Bu sorgulama olmaksızın kadın olgusunun evrensellik düşüncesiyle bağlantısının kurulması mümkün değildir. Ancak kültürel temel toplumsal cinsiyeti kurgulayan ilişkiler ağını kristalleştirir. Berktaş’a göre “...toplumsal cinsiyet”, yani “belirli bir zamanda belirli bir toplumda cinsler için uygun olduğu varsayılan davranışların kültürel tanımı” ilişkilerin analizi için kaçınılmaz görünmektedir (2003:29). Toplumsal cinsiyet olgusunun içerdiği iktidar istencinin toplumlara genellenebileceği açıktır. Ancak bu süreçte cinsiyet rollerinin kristalleşme tarzı her bir toplumda özgünleşmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramsallaştırılmasının kullanılması cinsiyet rollerinin aktarıldığı sürece öncelik tanır. Bu süreçte cinsiyet rollerinin iktidar ilişkileri çerçevesinde kısıtlandığı ya da yeniden yaratıldığı söylemek mümkündür. Cinsiyet bireyin politik, hukuki ve sosyal ilişkiler alanındaki konumunu, rollerini istenen ve istenmeyen davranış kalıpları şeklinde ayırtmaktadır. Bireyin özelde kadının ise rol ve statüler içine doğduğu yeniden inşa sürecine dahil edildiği açıktır.

Cinsiyetçi rollerin belirlendiği bu inşa süreci aynı zamanda kadın bedeni ve eylemleri üzerinde tek yönlü bir denetim sürecini meşrulaştırır. Biyolojik farklılığı aşan inşa süreci aynı anda kısıtlayıcı ve fırsat yaratıcı potansiyel sunmaktadır. Bu yüzden “radikal toplumsal dönüşüm noktalarında kadın haklarına ilişkin programlar özel önem taşımaktadır” (Kumari Jayawardena; 1986’dan nakleden Çağatay & Soysal;1993:328). Dönüşüm noktalarında kadın olgusunun anlamlandırılması cinsiyet rollerinin inşasını aşip toplumun analiz nesnesine dönüşmesi mümkün olmaktadır. Türkiye’de modernleşme projesinin yeni bir kadın imgesiyle gerçekleştirilmiş olması kadın kimliğine kolektif bir anlam (milliyetçi) veren fırsat yapıcı noktalardan birine örnektir.

Kadın kimliğinin dönüştürücü etkisi sıkça mücadele alanı seçilmesinde etkili olmaktadır. Kadın imgesinin bu etkinliği kadın hareketinin araçsallaştırılmasına da ışık tutmaktadır. Tekeli,1960’lı yıllara kadın hareketinin bilinçlenme kaybı geçirdiği dönem nitelmesi yaparken 1980’li yılları 1982 Anayasasına gerçekleştirilen muhalefetle demokratikleşmeyi başlatan hareket nitelmesi yapmaktadır (1993:32-33). Kadın hareketinin dönemsel olarak araçsallaştırılması kadın kimliğinin özerkliğini etkilemektedir.

*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın
(Women in Turkey in the Context of ‘New Social Movement’)*

Özellikle siyasal etkinlik için araçsallaştırılan kadın kimliği kadın hareketinin görünürlük mücadelesini ikincil kılmıştır. Kadın hareketi ekonomik görünürlük için verdiği mücadeleyi siyasal görünürlük için de vermiştir. Ancak kadın kimliği siyasal araçsallaştırma dönemlerinde kullanılan siyasi dile yapışık olmaktadır. Bu sürecin demokratikleştirici etkileri kadın hareketine mal edilemez. Özellikle Türkiye’de 1980’lerden sonra etnik ve dini söylemlerin kadın kimliğine farklılık referanslı etkileri dikkate alındığında süreç açıklık kazanacaktır. Çünkü bu hareketlerde söylemin kendisi değil (ataerkil cinsiyet kalıplarına göre şekillenme vb.)sadece taşıyıcısı (devlet söyleminden etnik ya da dini söyleme geçiş) el değiştirmektedir.

Modernleşme kavramının yaygınlaşması ile birlikte kadının özel ve kamusal sahada konumunun iyileşeceği yönünde eşitlikçi bir sanı yayılmıştır (Kandiyoti;1997:7) Kandiyoti’nin altını çizdiği bu sanı kamusal görünürlüğün tam sağlanamadığını açıkça koymakla birlikte modernitenin farklılık temelli yeniden sorgulamasını gündeme getirmiştir. Biyolojik, etnik ve dini gibi birçok farklılık kimliğin farklılık temelinde yeniden kurgulanmasına neden olmuştur. “Bireyselliğin idealleştirilmesi her hangi bir benlikte benzersiz ve özel olana, her hangi başka birine aynı biçimde meydana gelmiş olmayana dikkati çeker” (Connolly;1995:119). Postmodernizmin dayandığı ve kimliği formüle ettiği farklılık anlayışı varolmak için sürekli farklılıkları ayrıcalıklı kılması gerekmektedir. Farklılığa duyulan bu zorunlu ihtiyaç farklılıkların eleştirilme kapasitesini zayıflatma tehlikesini içinde barındırmaktadır. Türkiye’de etnik ve dini (Kürtçü ve İslamcı kadın) temele dayandırılarak yapılan geleneksel siyaset anlayışının farklılıkları ayrıcalıklı kılan kadın hareketini araçsallaştırması kaçınılmaz görünmektedir. Bu süreçte kadın hareketinin kurumları eşitlik ilkesine göre dönüştürme kapasitesi kaybolmaktadır. Çünkü siyasal alanın öncelikleri doğrultusunda (niceliksel kaygı vb.) kadın hareketinin eylem alanı daraltılmaktadır. Genel anlamda kadın hareketinin siyasal alanı dönüştürme için verdiği mücadele tersine dönmekte, eril söylem devam etmektedir.

Farklılığın tek referans alınması kadın hareketini iki tehlikeyle karşı karşıya getirmektedir. Bunlardan birincisi “...cinsiyet farklılıklarını ve kimliklerini dondurma tehlikesi...”dir (Durakbaşı;2002:10). Farklılık üzerindeki vurgu geleneksel cinsiyetçi rolleri pekiştirme anlayışına dönüşebilir. Kadını biyolojik farklılığı nedeniyle ev içi rollere (anne, eş vb.) uygun görmek farklılığı tek referans almanın sonucudur. Bu bakış açısı kadını farklı gören dinsel motif ve geleneklerle devam ettirilmektedir. Türkiye’de kadın hareketinin karşılaştığı ikinci tehlike ‘öteki’ne dönüştürülen kadın öznelerin varlığıdır. Connolly’nin belirttiği gibi “kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştür” (1995:93).

Ancak bu 'öteki'lik 'ben'i oluşturan bireye (erkeğe) değil bireylerle özdeşleşen-evrensel kazanımlar çerçevesinde- kadına karşıdır. Bu nedenle Türkiye'de etnik ve dini temelli kadın hareketleri kendi kimliklerini aynı hareketin bir başka kimliğine karşıt olarak geliştirmektedirler. Kimliğin böyle karşıtlıklardan beslenmesi kadın hareketini başlamadan yok etme tehlikesini barındırmakta aynı zamanda evrensel kadın öznesinin varlık hakkına bir karşıtlık olarak kendini konumlandırmaktadır.

Etnik ve dini referansa dayanan kadın hareketinin kurguladığı kadın öznesinin temsil yeteneği şüphesiz eleştiri konusudur. İslamcı kadın hareketinin kamusal alana alternatif oluşturma girişimleri ile Kürtçü kadın hareketinin devlet feminizmi eleştirisi kadın kimliği üzerindeki çatışmanın somut bir örneğidir. Kadın kimliği üzerinde bu denli çatışmanın yaşanması farklılıkları yansıtan kadın öznesine dönüşmemektedir. Farklılığın ayrıcalıklı kılınması farklılıklar arasında iletişimi engellemektedir. Benhabib, kadın öznesinin temsil kapasitesini 'genelleştirilmiş öteki' ve 'somut öteki' kavramlarıyla açıklık getirmektedir. 'Genelleştirilmiş öteki' kavramı insanın kendisine atfedebileceği hak ve ödevleri diğer insanlara yansıtma kapasitesi olarak okunabilir. 'Somut öteki' kavramı ise her bireyin somut bir tarih, kimlik ve duygusal bütünlüğe sahip olduğu anlayışına dayanır. Ancak iki süreç arasındaki iletişim ile evrenselliği yakalamak mümkün olabilecektir (1999a:29-30). Genelleştirilmiş öteki ve somut öteki kavramsallaştırmalarından açıkça şu sonuç çıkarılabilir: Evrensel kadın öznesi ne salt hak ve ödevlere ne de salt tarih ve kimlik duygusuna indirgenebilir. Evrensel kadın öznesi ancak iki alan arasındaki uzlaşının ürünü olabilir. İki alan arasındaki uzlaşım önemli olmasına rağmen somut ötekinin katkıları evrensellik adına araçsallaştırılmalıdır. Çünkü salt kimlik ve tarih referanslarının dikkate alınması 'öteki'ni yok sayma potansiyelini barındırır.

Farklılıkları ayrıcalıklı kılıp referans almanın kısıtlı bir özne temsili sağlayacağı açıktır. Eksik özne temsili modernitenin kazanımlarını tartışmalı kılar. Ancak aynı zamanda bu kazanımları yeniden inşa etmenin gereği de ortaya çıkar.

"Somut ötekiler olarak kimliklerimizin toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, kültürel farklılıkların yanı sıra psişik ve doğal yeteneklerimiz uyarınca bizi birbirimizden ayıran nokta olmasından ötürü, somut öteki konumuyla kısıtlı bir ahlak teorisi ırkçı, cinsiyetçi, kültürel görelilikçi ve ayrımcı bir ahlak teorisi olmayacak mıdır? Dahası, genelleştirilmiş öteki konumu olmaksızın modern, karmaşık toplumlara elverişli bir politik adalet teorisi düşünülebilir değildir" (Benhabib;1999a:224).

*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın
(Women in Turkey in the Context of ‘New Social Movement’)*

Modernitenin kısıtlı özne temsili ‘somut öteki’ kimliklerin her birinde (cinsiyet, din, ırk gibi) ötekiliği ikinci plana atmakla birlikte bu görelî bir bütünleşme sağlamaktadır. Ancak kimliklerin parçalanma (cinsiyet kimliğinin din ve ırkla tanımlanması) potansiyelini taşıyan farklılık söyleminin özneyi yerel bağlamdan evrensel değerlere (‘genelleştirilmiş öteki’nin değerlerine) taşıması güçtür.

Türkiye’de etnik ve dini referans alan kadın hareketlerinin somut öteki kavramını örneklediğini söylemek mümkündür. Evrensel özne anlayışından uzaklaşmayı sağlayan ırk, cinsiyet ve kültürel farklılıklardan başka ikinci bir uzaklaşma daha yaşanmaktadır. Bu da cinsiyet anlayışının etnik ve dini farklılıklar tarafından parçalanmasıdır. ‘Somut öteki’lerin kendi içlerindeki parçalanma –cinsiyet bağlamında- bütünleşmiş kadın öznesinin oluşmasını engellemektedir. Bu durum Türkiye’de kamusal sahanın dışlayıcı ya da homojenleştirici etkisinin tartışılması şeklinde somutlaşmaktadır. Ancak temel problem kadın kimliğinin bütünleşmiş kadın öznesini temsil edemeyecek kadar parçalanmasıdır. Parçalanmış kadın kimlikleri evrensel değerlere katkı sağlamaktan çok farklılıklarının ayrıcalıklı konumunu hedeflemektedirler. Kaya, İslamcı kadınların modernite karşıtı olduklarını ama aynı zamanda modernlik projesinin kazanımlarını kullandıklarını belirtmektedir (Kaya;2000). Bu duruş somut ötekilerin evrensel değerleri yerel farklılıkları ayrıcalıklı kılma arayışı ile evrensel değerlerin araçsallaştırılmasına kaynaklık eder.

Türkiye’de 1980’lerden sonra etnik ve dini referanslı kadın hareketleri bir kısır döngünün içerisindeyler. Kimlik üzerine yoğunlaşma artıkça farklılıkların amaçsallaştırdığı görülmektedir. Farklılıkların amaçsallaştırılması ise evrensellik yönündeki en büyük engeldir. Bu bağlamda Türkiye’de kadın hareketinin karşılaştığı en büyük problem bütünleşmiş bir kadın öznesinin/kimliğinin olmamasıdır. Cumhuriyet döneminde kadının görünürlük mücadelesinin başarısı kadın öznesinin bütünleşmiş bir tanımına borçludur. 1980’lerle birlikte kadın hareketinde temalara ağırlık verilmesi kadın kimliğinin problematiğini arttırmıştır. Şiddet, namus cinayeti gibi problematik alanlar üzerinde yoğunlaşmak kadın hareketini problem alanın ömrüyle sınırlı kılmaktadır. Türkiye’de kadın hareketi tartışmaları sürekliliğin aksine günceldir.

Dolayısıyla başörtüsü ve zina gibi iki kavram çifti üzerinden bütün kadın hareketinin tartışılması mümkün değildir. Ancak bu kavram çifti Türkiye’deki kadın hareketinin farklılığı ayrıcalıklı kılma ile kadının kendi kimliği/bedeni üzerindeki insiyatifi kullanma (dinsel bağlamda) arasında değişen tartışmaların bir bölümü verir. Kadının kamusal görünürlüğünün (ekonomi, siyasal vb.) sağlanamadığı bir ortamda kimlik saplantısına düşmek

(Cohen'in anti demokratiklik ve farklılığın katı savunusu dikkate alınır) yeni sosyal hareketlerin kimlik kurgusu üzerindeki tartışmalı rolünün sonucudur.1980 sonrası Türkiye'de kültürün piyasaya açılması ile birlikte çok sayıda imgenin dolaşıma girdiği söylenebilir. Özgürleşme, bireyselleşme temelinde özel hayatın kamusal olduğu, cinselliğin tüketildiği yıllar yaşanır (Gürbilek;1993:16-19). Özel hayat ve cinselliğin tüketilmesi özgürlük imgesinin sanılarından biri olarak karşımıza çıkar. Bu sanıya rağmen özel hayatın tüketilmesi aynı zamanda özel alan içerisindeki ilişkileri -özellikle şiddet- kamusallaştırılmıştır. Özel alanın kendisini bu şekilde açması özel /kamusal alanın sınırlarını tartışılır kılmıştır. En azından özel alana kamusal adaletin girme zorunluluğu açıklık kazanmıştır. Aynı süreç -özel alanın kendisi açması- tüketimin hızı nedeniyle duyarsızlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla farklılığın saplantıya, özgürlüğün tüketime dönüşme potansiyeli kadın hareketinin yönünü bulanıklaştırmaktadır.

Touraine, genel anlamda 'programlanmış toplum' üzerine konumlandığı yeni sosyal hareketlerin özne savunusunu gerekli kılmalarına rağmen bu hareketlerin yeni bir toplum türü yaratamayacakları görüşündedir. Hareketler ilerleme ya da özgürleşme için değil 'yaşamı değiştirme'yi amaçlamaktadırlar. İnsan hakları, yaşama hakkı, kişisel yaşam tarzını seçme gibi doğrudan yaşama yönelik bu istemler sanayi toplumunun ürünü olmaları yönüyle de yeni değildir (1995:274-275). Türkiye'de 1980'lerden sonra cinsellik, bireysellik, farklılık temelinde yaşam tarzının kimliği kurguladığı görülmektedir. Bu süreç içerisinde kolektif kimliklerden bireysel kimliklere doğru bir kaymadan söz edilebilir. Bireyler yaşam tarzlarına verdikleri öncelik nedeniyle kolektif kimliklerin varlığı kaybolmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de 1980'lerden sonra bütünleşmiş bir kadın kimliğinin oluşturulamamasının nedenlerinden biri daha açıklık kazanmaktadır. Kadın hareketinin dönüştürme potansiyeli Baudrillard'ın 'toplumsalın sonu' kavramsallaştırmasını hatırlatmaktadır. Toplumsalın kitleselleştiği, gücün güncelleştiği tarihin niteliği ve idealin buharlaştığı bir süreçte dönüştürme potansiyeli de enerji kaybetmektedir (2003:12-24). Kadın hareketinin bireysel kimlikler bazında temsili, dönüştürücü etkiyi ancak güncelliğe işaret edecek potansiyele dönüştürmüştür.

Türkiye'de 1980'lerden sonra çeşitli meslek dalları ile problemleri hedefleyen birçok kadın derneği görünürlük kazanmıştır. Dernekler, kadının okuma yazma öğrenmesi, emeğini değerlendirmesi, şiddeti engelleme ve siyasi yaşama katılımı sağlama gibi kadının statüsünü yükseltecek hedefler üzerine odaklanmaktadır. Bu istemlerde genel anlamda insan hakları talebi kendini göstermektedir. Ancak kadın derneklerinin belli bölgelerde belli temalar

üzerinde odaklanmaları kadın hareketinin genel anlamda etkinliğini sürdürememektedir. Türkiye’de 250’yi aşkın kadın derneği bulunmasına rağmen kadının siyasal araçsallaştırmalardan kurtulup grup farklılığı olarak siyasal alana taşındığı söylenemez.

Kadın İmgesi/Kimliğinin Yaratımı

Kadın imgesinin yaratımı ilişkiler ağının yansıdığı yerler olan kurumlarda kristalleşmektedir. Özellikle eğitim kurumu cinsiyeti ve cinsiyet rollerini somutlaştırırken aynı zamanda bu rolleri dönüştürme kapasitesine sahip ikili bir yapısı vardır. Ancak TESEV için yapılan bir araştırma, eğitim kurumunun cinsiyet rollerini dönüştürmedeki etkinliğini tartışmalı kılmaktadır. Kadına %83'lere varan oranda ‘kadının yeri evdir’ şeklinde özel alanla sınırlı bir yaşam hakkı tanınmıştır (Tamer;2004). Çalışmada cinsler arası cinsiyet rollerinin dönüştürülmediği, aksine devam ettirildiği yansımaktadır. Gündelik pratiklere taşınan ilişkiler cinsiyet eşitsizliklerini normalleştirmekte ya da gizlemektedir. Eğitim olanaklarından yararlanan bireylerin benlik tasarımlarındaki bu çelişki (eğitim olanaklarından yararlanırken kadını özel alana hapsedmek) geleneksel ilişkilerin devamını toplumda normalleştirme kapasitesi olarak sürdürmektedir. Bu bağlamda kadının toplumsal hayattaki konumu ile ilgili bir dönüşüm yaşanması zorlaşmakta, gündelik pratiklerden kurumlara yönelik tek yönlü geçişkenlik cinsiyet eşitliğini sağlamada yetersiz kalmaktadır. Tek yönlü geçişkenlik ise geleneksel ilişkiler ağı tarafından kısıtlanmış bir benlik tasarımına dönüşmektedir. Bu benlik tasarımı da gündelik pratik ilişkileri tekrar tekrar meşrulaştırmaktadır.

Wagner, kurumların insan hayatını sürdürmenin kaynaklığını üstlendikleri ölçüde gündelik pratikler içerisinde inşa edildiklerini belirtmektedir. Genel anlamda kurumlar, alışkanlık haline gelmiş pratikler olarak okunabilir (1996:45–52). Giddens, yapıların ilişkiler temelinde odaklanıp zaman ve uzam boyutunda ortaya çıkan sanal bir düzenden bahseder. Bu bağlamda kurum ve yapı arasındaki ilişki birbiriyle ilintili olup yapının ikiliği kurumlar aracılığıyla devam ettirilir (1999:372–379). Yapının ikili (kısıtlayıcı ve fırsat yaratıcı) yansması olan kurumlar kadının sosyal ilişkiler ağına ve kamusal hayata girişiyse somutluk kazanır. Kadının statüsü üzerinde etkili olacak fırsat yaratıcı imkanlar genel anlamda hukuk kurallarıyla örneklendirilebilir. Buna karşılık eğitim olanaklarından yararlanan kadınların meslek gruplarında eksik temsili yapının kısıtlayıcı özelliğiyle ilişkilendirilebilir. Kadın imgesinin -yapı ikiliği- kurumlar aracılığıyla devam ettirildiği düşünüldüğünde liberal feminist bakış açısının zayıflıkları

görülecektir. Liberal feminist yaklaşımın temelini kadınlara yurttaşlık haklarının eşit olarak tanınması ile bu haklarla özel ve kamusal sahadaki patriarkal yapının zorlanması oluşturmaktadır (Çağatay&Soysal;1993:331). Hukuk kurallarından sosyal ilişkiler ağının kısıtlamalarına meydan okumasının kadın hareketine getirileri olacaktır. Ancak geleneksel ilişkiler ağının hukuk kurallarının baskın olduğu durumlar da (ceza indiriminin 2004'te son bulmasına rağmen töre cinayetlerinin devam ettiği görülüyor) bulunmaktadır. Hukuk kurallarının baskı altına alındığı böyle durumlarda kamusal ve özel saha arasındaki çelişkilerin giderilmesi mümkün değildir. Ancak özel alanın demokratikleşme çabalarının patriarkal yapının direnci ile karşılaştığı söylenebilir.

Kadın imgesinin patriarkal ilişkiler tarafından zorlandığı dikkate alındığında kurumların birbirleriyle etkileşimleri önem kazanmaktadır. Kadın imgesi bu etkileşimlerin ürünü olmakta, kadın ise bu imgelere görünürlük kazandırmaktadır. Aynı zamanda imgeler medya aracılığıyla taşınmaktadır. Bu bağlamda kadın imgesinin dönüşümü salt kadın öznelere aşan ilişkiler ağını gündeme getirmektedir. Touraine'nin belirttiği gibi bireyin kendi deneyimleriyle ilişkisinin engellendiği bir ortamda özne anlayışından bahsetmek mümkün değildir (1995:233-248). Türkiye'de 1980 sonrası dönem kadının özneleşmesi yönünde bir talihsizlik olarak okunabilir. Kadının özneleşme süreci medyanın kalıplaşmış yargıları yeniden üretip kadın imgesine mal etmekle ya da şiddeti konu alan programlarda acınacak bir kadın imgesi yaratılarak oluşturulmuştur (Ulusal Eylem Planı;1998:91). Tüketim nesnesine dönüşmektedir. Problematik alanlarının kamusal görünürlüğünü sağlamak kadın olgusu için son derece önemlidir. Ancak kadına 'kurban' 'zavallı' gibi imgelerle seslenmek özneleşme sürecine ket vurmaktadır. 1980 sonrası süreçte medyada en çok tüketilen kavram kadın olunca kadın imgesinin medyada yaratımı önemli bir mücadele alanı oluşturmaktadır.

Türkiye'de kadın kimliği ve yaratımı üzerinde geleneksel değerlerin etkisi devam etmektedir. Sümer'in Norveç ile Türk kadınlarını karşılaştıran çalışması Türkiye'de kadın kimliğini kurgulayan değerlere işaret etmektedir. Çalışmaya Türk kadınlarının cinsiyeti kimliğin bir elementi olarak görmedikleri yansımıştır. Genel durumdan şikayetlere rağmen Türk kadınlarının en güvendikleri kurum aile olarak tanımlanmaktadır (2001:112-118). Cinsiyet, kimliğin bir parçası olarak görülmediğinde grup farklılıklarından kaynaklanan eşitsizliklerin tartışılması da mümkün görünmemektedir. Tartışma imkanı yaratılsa bile cinsiyeti 'toplumsal cinsiyet' üzerinden tartışmanın zemini oluşmaz. Böyle bir bakış açısı kadın hareketi için kısırdöngüden ibaret kalır. Türk kadınının eleştirilere rağmen güvenilir kurum olarak aileyi seçmiş olması sosyal devlet uygulamalarının yetersizliğine gönderme yapmaktadır. Sosyal

*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın
(Women in Turkey in the Context of ‘New Social Movement’)*

devlet uygulamalarının azlığı eleştirilere rağmen ailenin başat olmasına ve bu süreçte geleneksel değerlerin taşınmasına neden olmaktadır. Kadın kimliğinin ikincil kılınması ise uzun vadede bu süreçle ilgilidir.

Kamusal alanın eşitlikçi özelliklerinin özel alana geçişkenlikteki zayıflığı geleneksel cinsiyetçi bakışı yeniden üretmektedir. Bu yeniden üretim özel alanın konumu ile desteklenmektedir. Türkiye’de özel alan korunaklı hatta gizlenmesi gereken bir alan olarak sunulur. Ayata, ev içindeki her türlü şiddet ve görgü kuralları çerçevesinde gösterilen kollama pratiklerinin birer güç ilişkisinin sonucu olduğunu belirtmektedir. ‘Özel alan politiktir’ sloganı hayatın her alanında otoritenin varlığına işaret eder (1998:64–68). Otoritenin özel alanda varlığı bu alanın kamusal alana açılmasını meşrulaşmaktadır. Kamusal alana açılma özel alanın sonu anlamına değil ama özel alanın bir kamu meselesi haline dönüşebileceği anlaşılmalıdır. Bu anlamda özel alanın kamusal sahaya geçişkenliği özel alanın demokratikleşme çabasıyla uyumludur.

Özel alan ile kamusal alan arasındaki geçişkenlik, kadın hareketinin başarısı ile orantılıdır. Kadın hareketinin aktörleri olan kadın dernekleri kadın imgesinin dönüştürülmesinde ve özel alanın kamusal sahaya taşınmasında etkindir. 1980 sonrası dönemde hayat alanı bulan kadın dernekleri şiddete karşı yürüyüşlerle görünürlük kazanmışlardır. Ardından namus cinayetleri, erken evlendirme, başlık parası, eğitime destek gibi demokratikleşme ve insan hakları talepleriyle söylemlerini genişletmişlerdir. Kadın aktivistler sadece kadının durumunu iyileştirmek için değil genel anlamda toplumsal istemlere de yanıt vermeye çalışmışlardır.

Kadın aktörlerin insan hakları talebinin temelinde söylemlerin genişlemesi ve örgütlenme tarzları etkindir. Kadın aktörlerin örgütlenme tarzı kadın kimliği üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Phillips, kadınların kadın hareketi içinde başta uzmanlığı paylaşmayı, etkili konumları dönüşümlü hale getirmeye çalışan dolayısıyla ‘günledik yaşamı demokratikleştirecek’ halka yakın ve katılım temelli bir anlayışı benimsediklerini belirtmektedir (1995:33). Yeni sosyal hareketlerin örgütlenme tarzını en iyi kadın hareketinin örneklediği söylenebilir. Kadın derneklerinin iletişim ve gönüllülüğe dayalı yapıları onları birçok örgütlenmeden ayırır. İletişim ve gönüllülük özellikleri büyük çaplı bürokratik örgütlenmelere mesaj niteliği taşımaktadır. Bireysel, katılımcı, özgür ve insancıl gibi değerlerin kadın imgesini oluşturması kadın kimliğinin anlam dünyasını dönüştürmektedir. Kadın imgesinin kendisi yeniden inşa sürecine tabi olmaktadır.

Buna karşılık şiddet, töre cinayeti, cinsel eşitsizlik, eğitimsizlik engellenememektedir. Yeni sosyal hareketlerin eylem ile söylem arasındaki mesafeyi örneklediren kadın dernekleri yaşam alanındaki ilk güçlükleri aşma girişimlerine rağmen kadın hareketine özgü bir cinsiyet kimliğini oluşturamamaktadırlar.

Sosyal Devlet ve Kadın

1980'lerden sonra Türkiye'de dolaşıma giren kimlik ve farklılık politikalarının amaçsallaştırıldığına tanık olunmaktadır. Kadın kimliğinde bütünleşmiş bir öznenin yokluğu amaçsallaştırma sürecinin ürünü olarak okunabilir. Benhabib, kimlik/farklılık politikasının iki türden sürdürüldüğünü belirtmektedir. Birinci türden farklılık politikası, liberal demokrasinin kamusal alanının temsil potansiyelini arttırmak üzerine kuruludur. İkinci türden kimlik politikası farklılıkları (kültürel, dinsel etnik) devlet biçimi aracılığıyla homojenleştirme üzerine kuruludur (1999b:13). Türkiye'de kadın hareketinin etkinlik zaafı Benhabib'in ikinci türden kimlik politikasının etkileri ile ilişkilendirmek mümkündür. Yeni sosyal hareketlerin yaşam pratiğini demokratikleştirme iddiası ancak kamusal alanın temsil gücünün artırılmasıyla olanaklıdır. Bu süreçte farklılıkların egemen kılınması yerine temsil kapasitesinin artırılması yönündeki çaba önemlidir.

Türkiye'de kadın hareketi yaşam pratiğini demokratikleştirmek için liberal demokrasinin kazanımlarını sorgulamalıdır. Bu bağlamda etnik ya da dini temelli farklılık politikalarına rağmen pozitif ayrımcılık tartışılmaya çalışılmıştır. Pozitif ayrımcılık ilkesi kadın hareketinin liberal demokrasiye bir eleştirisi olup birey, vatandaşlık, temsil, rıza gibi birçok kavramsallaştırma kadın hareketinin katkısı sonucu anlamsal genişleme yaşamıştır. Kavramlardaki genişleme kadın hareketinin etkinliğiyle ilintili olup aynı zamanda toplumsal cinsiyet bakışına sahip genişletilmiş bir evrensellik iddiası taşır.

Kadın hareketinin sosyal devlet/demokrasi ile etkinlik mücadelesini sürdürme zorunluluğu liberal yaklaşımın cinsiyet eşitliğini sağlayacak potansiyelin tartışmalı olmasından kaynaklanmaktadır. Liberal yaklaşımın özel ve kamusal alanda kadına sunduğu hareket alanı kadın hareketinin eleştirisiyle karşılaştırmıştır.

"...Geleneksel liberal kuramın... kamusal ve özel alan arasındaki ayrıma ve kadınların rolünün de özel alanda olduğuna dair birincil kabullere dayandığı için, kadınları dahil etmeye kalktığımızda işlemediği ve karıştığı giderek açık hale geldi. Bu kabullere geleneksel liberal kuram içinde meydan okunması mümkün değildir" (Donovan;2001:355).

Liberal yaklaşım, eşit hakların hukuksal bağlamına yaptığı vurgu nedeniyle kadını özel alana hapseder. Salt hukuksal vurgu özel alanın geleneksel değerler tarafından kontrolünü kolaylaştırır. Türkiye'de namus cinayetleri hukuksal yaptırımların varlığına karşın devam etmektedir. Bu özel alanın kendi işleyiş kurallarının (gelenek, akraba ilişkileri) liberal kuram

tarafından adeta desteklendiğinin göstergesidir. Kamusal ve özel alan arasındaki kesin ayrımlar özellikle özel alanda yaşanan eşitsizlikleri önemsizleştirmektedir. Yaşanan eşitsizlikler her ne olursa olsun iki alanın farklı işleyişine bağlanmakta, iki alan arasında ayrımın keskinliği de özel alanın aleyhine işlemektedir. Dolayısıyla eşit haklar çerçevesinde kadını kamusal alana taşımak isteyen liberal yaklaşım kadını özel alanda geleneksel kalıplara mahkum etmiş olmaktadır.

Kamusal ve özel alan arasındaki iletişimsizlik kadın kimliğinin iki alanda da ‘verili’ olmasını tetiklemektedir. Berktaş, kadın statüsünün düşük olduğu toplumlar incelendiğinde kamusal/özel alan ayrımının en katı biçimiyle var olduğunu belirtmektedir (1998:36). Kamusal/özel alan ayrımının geleneklerle çizilmesi iletişim geçişkenliğini azaltmaktadır. Özellikle kadının özel alan içerisindeki konumu kamusal alana açılmasını engellemektedir. Ancak daha da önemlisi özel alanın dönüşümden korunaklı hale gelmesidir. Korunaklı hale gelen özel alan kadın kimliğinin oluşumunu, dönüşümünü engelleme tehlikesini barındırmaktadır. Türkiye’de 1980’den sonra özel alanın hızla tartışmaya açılması tek yönlü bir etkilenme özelliği taşır. Özel alanın kamusal görünürlüğü demokratikleşme bakımından gerekli olsa da tek başına yeterli değildir. Demokratik temellere dayalı iletişim ancak özel/kamusal alanın ikisini birden dönüşüm sürecine dahil etmekle sağlanabilir.

Kamusal/özel alan arasındaki sınır kamusal alanın kendine referans aldığı iletişim modeline göre şekillenmektedir. İki alan arasında öncelik sonralık gibi değer ilişkileri söz konusu değildir. Ancak kadın olgusunun kamusal alanda temsili özel alan için bir ilk okuma sağlamaktadır. Young, bireylerin sınıf, cinsiyet, ırk, din gibi birbirlerinin farklılıklarına dikkat ederek gelişen iletişimsel demokrasi kuramını önermektedir (Benhabib;1999b:123). İletişimin hakim olduğu böyle bir demokrasi modelinde farklılıkların kamusal alanda varlığı kaçınılmaz görünmektedir. Grup farklılıklarının kamusal alanda eşit varolabilme potansiyeli iletişimin referans alınmasına bağlıdır. İletişime dayanan demokratik kuramın grup farklılıklarını kamusal sahaya taşıma potansiyeli liberal kuramı aşan bir açılamdır.

Farklılıkların kamusal sahada görünürlüğü farklılıkları temsil etmenin ilk adımıdır. Habermas ise cumhuriyetçi modelden geliştirdiği kurumsallaşma anlayışını hukuk kurallarına bağlar. Hukuk kuralları hem iletişimin kurumsallaşmasını hem de bunun işleyişe yansımalarını sağlar (2002:160). Kamusal sahada hukuk kurallarının iletişimi kurumsallaştırması kadına bakışı da somutlaştırır.

Kadının kamusal alanda varlığı vatandaşlık kavramsallaştırması ve kadın kimliği ile ilintilidir. Jones'un vatandaşlık kavramsallaştırması cinsel ayırım gözetilmemesi hakkını demokrasiden talep edebilen bir anlayışa dayanır (1998:221-225). Kadının (zayıf, muhtaç gibi) beden üzerinden istekte bulunmadığı bir vatandaşlık anlayışı ancak kadını kamusal alanda temsil edebilir. Vatandaşlık anlayışının farklılıklara duyarlı işleyişi iletişimsel demokrasinin öncüllerindedir. Kadının insan olma talebiyle birleşen istemler cinsiyete dayanan farklılıkçı istemlere karşı çıkış niteliğindedir. Bu aynı zamanda eşitlik istemi ile demokrasinin iletişimsel başarısı arasında kurgulanabilir. Kadını cinsiyet farklılığı aracılığıyla konumlandırmak kadını salt cinsiyetinden dolayı farklı muamelelerle karşılaşmasına dayanak oluşturur.

Cinsiyet ayrıcalıklı bir farklılığa dönüştüğü zaman kadına yapılan davranışlar da ayrıcalıklı/farklılık adı altında gizlenebilmektedir. Türkiye'de kız çocuklarının eğitim olanaklarından yararlanmaları önündeki engeller arasında cinsiyetin farklılığa dönüşmesi yatmaktadır.

Liberal yaklaşımın kamusal alanda eşit haklar için verdiği mücadele fiili eşitliği getirmekte başarılı olmamıştır. Bu nedenle kadın hareketinin hukuksal kazanımlara yapacağı vurgu eksik kalmaktadır. Dolayısıyla başta cinsiyet farklılıkları olmak üzere farklılıkların kendilerini temsil etmeleri yeni bir eylem alanı geliştirmelerine neden olmuştur. Ancak bu alanın farklılıkları ve eşitlikleri yansıtmaya kapasitesi mücadelenin niteliğini belirlemektedir. Habermas, mücadelenin kişisel özerklik ya da sosyal devletin sağlayacağı nesnel garanti tartışmasına taşınan prosedürel bir hukuk anlayışına kayacağını belirtmektedir.

Bu bağlamda devlet eşit haklara sahip vatandaşların özel özerkliğini ancak vatandaşlık özerkliğini kabul ettiğinde yaşama geçirmesi olasıdır (2002:178). Farklılığı yansıtmak çoğu zaman ayrıcalık olarak okunsa da farklılığın vatandaşlık anlayışı içerisinde temsil edilmesi iletişimsel demokrasinin katkısı olarak anlamlandırılabilir. Bu bakış açısı cinsiyet olgusuna iki cinsi de dahil etmesi bakımından önemlidir. Türkiye'de cinsiyet olgusu ya da pozitif ayrımcılık gibi kavramlar her en kadar sadece kadını işaret etse de iki cinsi etkileşime dahil ettiği açıktır.

Cinsiyet farklılıklarının vatandaşlık kavramsallaştırmasıyla sunulması cinsiyet eşitliğinin teorik bir savunusudur. Ancak cinsiyet eşitliğini hedefleyen istemlerin sosyal devlet yoluyla ifadesi gittikçe artan bir gereklilik olmaktadır. Fraser, sanayi sonrası refah devletinin gereklerini cinsiyet eşitliği ve güven istemiyle birleştirmektedir.

*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın
(Women in Turkey in the Context of ‘New Social Movement’)*

“...Yeni bir ekonomik üretim ve toplumsal yeniden üretim dünyası ortaya çıkmaktadır. Daha az istikrarlı istihdamın ve daha çeşitli ailelerin bulunduğu bir dünya. Bunun nihai şekli hakkında kimse kesin bir şey bilemezse de, şu nokta açık görünmektedir. Belirmeye başlayan dünya aile ücreti dünyasından daha az olmamak üzere insanları bazı güvensizliklere karşı etkili biçimde kollayacak bir refah devletini gerektirecektir” (Fraser;1999:312).

Cinsiyet eşitliğine duyarlı sosyal devletin varlığı ekonomik ve toplumsal yeniden üretimin ürünüdür. Cinsiyet eşitliği korunması zorlaşan bir alana dönüşmektedir. Türkiye’de ekonomik ve toplumsal yeniden dönüşümün hızı ataerkil ilişkilerle birlikte devam ettiği dikkate alındığında cinsiyet eşitliğine duyarlı sosyal devlet anlayışının gündeme getirilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Cinsiyet eşitliği salt erkek haklarına eşitlenmeyi reddedip eşitsizliği dönüştürmeyi hedeflediği için sosyal devlet anlayışına ihtiyaç duyar. Kadın hareketinin cinsiyet eşitliği talebi iki cinsi oluşturan sosyal ve kültürel ilişkileri dönüştürme istencini içinde barındırır. Kadın hareketinin cinsiyet eşitliği için verdiği etkinlik mücadelesi ancak sosyal devlet uygulamalarıyla süreklilik kazanır. Sosyal devletin kadın hareketine kattığı süreklilik yeni sosyal hareketlerin (kadın hareketi örneğinde) etkinlik potansiyelini arttırır. Türkiye’de kadın hareketinin dönemsel (1970–1980) olarak yaşadığı siyasal araçsallaştırmalar dikkate alındığında sosyal devletin etkinlik potansiyeli bu araçsallaştırmalara da son verebilecek niteliktedir.

Cinsiyet eşitliğine duyarlı sosyal devlet anlayışı kadını çevreleyen kısıtlayıcı gelenek ilişkilerini dönüştürme imkanı verir. Fraser, cinsiyet eşitliğine duyarlı sosyal devlet anlayışının işaret ettiği özellikleri birkaç noktada toplamaktadır. Bunlardan biricisi; temel ihtiyaçların karşılanmasını öngören desteklemelerin hak kapsamı içerisinde ve erkek kimliğini idealleştirilmeden yapılmasıdır. İkincisi; gelir eşitliği ile boş zaman eşitliğinin iki cins için sağlanmasıdır. Fraser son olarak kadını ve eylemlerini nesne konumuna dönüştüren toplumsal düzenlemeleri ortadan kaldıracak saygı ilkesinin işlerlik kazanmasını ortaya koyar (1999:316–320).

Fraser’ın üzerinde odaklandığı noktalar kadın kimliği ile sosyal devlet ilişkisini kurgulamaktadır. Kadına yapılacak desteklerin (çocuk, yaşlı bakımı, iş olanakları) kadının ‘eksik’liğinden değil haklara –vatandaşlık hakkı- dayanmasından dolayı kadın kimliğini destekleyici niteliktedir. Saygı ilkesinin işlerlik kazanması da kadın kimliğini yeniden kurgulayan-eşitlik ve farklılık temelinde- bir temele sahiptir. Sosyal devlet anlayışının cinsiyet eşitliğine yaptığı vurgu sosyal ilişkileri dönüştürme potansiyelinin ürünüdür. Kurumsal ilişkilere yakınlık sosyal devletin cinsiyet eşitliğini dönüştürme kapasitesini

arttırmakla birlikte kadını sosyal bağlayıcılıklardan da (kısıtlayıcı akraba ilişkileri) uzaklaştırmaktadır. Kısıtlayıcı ilişkilerden uzaklaşmak ya da bu ilişkilerin bağlayıcılıklarını hukuksal bağlamla ilişkilendirmek kadın kimliğinin oluşturulmasında önceliklidir. Çünkü bağlayıcı, kısıtlayıcı ilişkiler arttıkça cinsiyet kimliğinin oluşması farklılık lehine bozulmaktadır.

Cinsiyet eşitliğini hedefleyen sosyal devlet kısıtlayıcı akraba ve gelenek bağları yerine eşitliği benimsemiş kurumsallaşmış ilişkileri yaygınlaştırarak kadının özneleşme sürecini etkiler. Sosyal devlet cinsiyet eşitsizliğini dönüştürmeye çalışırken tekrar eşitsizlikleri yaratabileceği endişelerini aşmak durumundadır. Fraser, sosyal devletin kadına sağladığı desteklerin (çocuk, yaşlı bakımı vs.) saygın bir yaşam olanağı sunarken bunların kadını toplumsal yaşamdan (siyasi katılım gibi) uzaklaştırmaması gerektiğini eklemektedir (1999:316-321). Habermas ise sosyal devletin bireye yönelik yardımlarıyla (iş olanakları, bakım hizmetleri ve bunların kurumsallaşması) dönüştürülecek grupların sınıflandırılmasıyla devlet baskı ve müdahalelerinin meşru olduğunu belirtmektedir (2002:177-178). Cinsiyet eşitsizliğinin aşmaya çalışan sosyal devlete getirilen bu iki eleştiri yine eşitliğe dayanan sosyal devlet karakteristiği tarafından aşılabilecek niteliktedir.

Çünkü eşitliği hedefleyen sosyal devlet eşitsizliklerin kurumsallaşmasını değil fahişlikleri ayrıcalıklı kılan parçalanmış kadın özneleri temsil etme potansiyelini tartışmaktadır. Bu potansiyel sosyal devletin kurumlara yakınlığı nedeniyle dönüştürme gücüne de sahiptir.

Türkiye’de 1980’lerden sonra kadın hareketinin ilgisi kurumlardan yaşam alanı ve yaşam alanındaki bireylere kaymıştır. Kadın derneklerinin artan sayısına rağmen kurumsallaşma uzantısının (kadın eğitim ve bilgilendirme merkezleri, sığınma evleri gibi) yaygınlaşmaması kadın hareketindeki kaymanın göstergesidir. Türkiye’de kurumsallaşma uzantılarının azlığı kadın hareketi ile sosyal devlet etkileşiminin sonucudur. Kadın hareketinin aktörü niteliğindeki derneklerin yaşam alanını hedeflemiş olmaları, yeni sosyal hareketlerin yaşam alanına yönelen karakteristikleriyle uyumludur. Ancak kadın hareketinin cinsiyet eşitliği istemi ve farklılıkları temsil kapasitesi sürekliliği kurumsallaşmayla sağlayan sosyal devleti zorunlu kılmaktadır.

Sosyal devlet liberal kuramın başaramadığı cinsiyet eşikliğini fiili eşitliği hedefleyerek aşma amacındadır. Salt hukuksal eşitliğin sosyal ilişkileri dönüştürmekte yaşadığı sıkıntı cinsiyet eşitsizliğini sürekli üreterek devam ettirmektedir. Bu sürece farklılıkların yadsınması eklenince kadın kimliğinin liberal kuramda varlığı tehdit altına girmektedir. Liberal kuramın dezavantajlarını farklılıkları yansıtırma kapasitesiyle aşmaya çalışan sosyal devlet

*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın
(Women in Turkey in the Context of ‘New Social Movement’)*

yeni anlamlandırmalara ihtiyaç duymaktadır. Pozitif ayrımcılık ilkesi fiili eşitliği hedefleyen sosyal devletin yeni bir anlamlandırmasıdır. Dolayısıyla pozitif ayrımcılık eşitlik ve farklılık anlayışlarını vatandaşlık hakkıyla birleştiren yeni bir okuma örneğidir. Bu nedenle ilke iki cinsin eşitliğini hukuksal zemine oturtarak (eşitlik için farklı idari düzenlemeleri kapsayarak) genişletmek amacındadır. Pozitif ayrımcılık ilkesi kadının sosyal, siyasal ve ekonomik sahadaki konumunu en az hukuksal bağlam kadar önemsemektedir. Çünkü kadının sosyal sahada karşı karşıya geldiği problem alanları (namus cinayeti, şiddet, fırsat eşitsizlikleri) hukuk kurallarını genişletmektedir.

Türkiye’de pozitif ayrımcılık konusu üzerinde anlamsal bir uzlaşma olmadığı gibi kadın hareketi üzerinde de bir uzlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Dünya Bankası Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi kapsamında Türkiye’de yapılan araştırmada erkek siyasetçilerin kadın olgusuna bakışları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda kadını özel alanla sınırlayan, kadın hareketini moda olarak algılayıp Türkiye’nin ciddi sorunları olduğunu belirten açıklamalar ağırlık kazanmıştır (Ataman;1998:33). Kadın hareketinin moda olarak algılanıp kadını özel alanla sınırlayan görüşlerin varlığı Türkiye’de toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmasının gelişmediğinin ifadesidir. Bu durumda farklılık ve eşitlik istemlerini hukuksal zemine taşıyan pozitif ayrımcılık ilkesinin ‘ayrıcalık’ olarak okunması şaşırtıcı değildir. Böyle bir okuma pozitif ayrımcılık ilkesini bireylerin cinslerinden dolayı karşılaştıkları engelleri aşma amacını görünmez kılar.

Pozitif ayrımcılık ilkesi üzerine yapılan tartışmalar Türkiye’de kadın hareketinin etkinlik mücadelesinin göstergesi niteliğindedir. Pozitif ayrımcılık ilkesinin iki cinsi kapsadığı, vatandaşlık hakkı olduğu şeklindeki anlayışlar yaygın değildir. Buna karşın siyasal alana kadının daha çok dahil edilmesi gerektiği tartışılmaktadır. Dolayısıyla pozitif ayrımcılık ilkesi salt siyasal alana hapsedilmektedir. Kadının siyasi alandaki temsil oranı üzerinde durulması pozitif ayrımcılık ilkesinin amaçlarını sınırlandırmaktadır. Phillips’in belirttiği gibi önemli olan nokta seçmenler içindeki kadın oranı ile seçilenler arasındaki kadın oranının toplumun cinsel olarak düzenlendiğinin kanıtı olarak görülmesidir (1995:199).

Bu kanıt pozitif ayrımcılık ilkesinin gerekliliğini ortaya koyarken aynı zamanda ilkenin bütün sosyal bağlama yayılmasını öngörmektedir. Kadının bütün kurumsal ilişkilerle böyle bir etkileşimi sağlaması kadın kimliğini yeni bir okumaya kavuşturur.

Türkiye’de kadın hareketinin siyasal alan üzerinde etkinlik mücadelesi kadın hareketinin gelişimiyle ilgilidir. Ancak siyasal alana gösterilen ilgi sosyal

devlet uygulamalarının azlığı nedeniyle kadın hareketinin araçsallaştırılmasıyla sonuçlanmaktadır. Arat, 1980 sonrası kadın hareketinin kendisini demokratikleştirerek hem toplumun demokratikleşmesine hem de bu dönemde politikaya yer verilmesinin önünü açtığını belirtmektedir (2004). Kadın hareketinin demokratikleşme adına politikaya öncülük etmesi uzun dönemde hareketi araçsallaştırmıştır.

Çünkü kadın bazen ahenkli bir toplumun güvencesi bazen de milli değerlerin koruyucusu olarak odak noktası yapılmıştır (Çakır;2001:401-406). Kadını açtığı demokratikleşme yolunda kimliğini yeniden karakterize etme sürecini başarmış değildir. Cinsiyet eşitliğine dayanan sosyal devlet etkinliğinin azlığı kadını politikaya yakınlaştırmıştır. Bu durum ise kadın hareketinin dönemsel araçsallaştırmasını beraberinde getirmiştir. Cinsiyet eşitliğini benimsememiş siyasal aktörlerin kadın hareketini (oy potansiyeli ya da reklam nesnesi olarak kullanmaları) araçsallaştırmaları ise bu süreçte kaçınılmaz görünmektedir.

Kaynaklar

- Arat, Yeşim (2004), Towards a Democratic Society -The Women’s Movement in Turkey in the 1980s-, <http://www.leguin.lavlaz.org/ARTICLES/momenwovement-1980s-Y.Arat.html>. (01.11.2004)
- Ataman, Narinç (1998), “Kadınsız Demokrasi Demokrasi Değildir”, *Kadınlar Olmadan Asla* (Der. Zeynep Göğüş), İstanbul: Sabah Kitapçılık.
- Güneş-Ayata, Ayşe (1998), “Aile Özel Yaşam Eşitlik Üçgeni”, *Kadınlar Olmadan Asla* (Der. Zeynep Göğüş), İstanbul: Sabah Kitapçılık.
- Baudrillard, Jean (2003), *Sessiz Yığınların Gölgesinde -Toplumsalın Sonu*, Ankara: Doğu Batı Yay.
- Benhabib, Seyla (1999a), *Modernizm Evrensellik ve Birey –Çağdaş Ahlak Felsefesine Katkılar*, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Benhabib, Seyla (1999b), “Müzarekeci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru”, *Demokrasi ve Farklılık –Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması* (Yay. Haz: Seyla Benhabib), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Berktaş, Fatmagül (1998), “Yeni Bir Yurttaşlık Anlayışına Doğru”, *Kadınlar Olmadan Asla* (Der. Zeynep Göğüş), İstanbul: Sabah Kitapçılık.
- Berktaş, Fatmagül (2003), *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yay.
- Campbell, Beatrix& Darke, Marian (1995), “Yeni Zamanlar”, *Yeni Zamanlar- 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi-* (Der. Stuart Hall & Martin Jacques), İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Cohen, Jean. L. (1999), “Demokrasi Farklılık ve Özel Yaşam Hakkı”, *Demokrasi ve Farklılık –Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması-* (Yay. Haz: Seyla Benhabib), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Connolly, William, E. (1995), *Kimlik ve Farklılık –Siyasetin Açmazlarına Demokratik Çözüm Önerileri-*, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Çağatay, Yasemin, N.&Soysal, N. (1993), “Uluslaşma Süreci ve Feminizm Üzerine Karşılaştırmalı Düşünceler”, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (Yay. Haz:Şirin Tekeli), İstanbul: İletişim Yay.

- Çakır, Serpil (2001), “Bir’in Nostaljisinden Kurtulmak: Siyaset Teorisine ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış”, *Yerli Bir Feminizme Doğru* (Yay. Haz: Aynur İlyasoğlu&Necla Akgökçe), İstanbul: Sel Yay.
- Donovan, Josephine (2001), *Feminist Teori*, İstanbul: İletişim Yay.
- Durakbaşı, Ayşe (2002), “Giriş”, *Toplumbilim*, Sayı: 15.
- Fraser, Nancy (1999), “Cinsiyet Eşitliği ve Refah Devleti: Sanayi Sonrası Bir Düşünüce Girişimi”, *Demokrasi ve Farklılık –Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması-* (Yay. Haz: Seyla Benhabib), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Giddens, Anthony (1999), *Yapılaşma Kuramının Ana Hatları –Toplumun Kuruluşu-*, Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- Gürbilek, Nurdan (1993), *Vitrinde Yaşamak: 1980’lerin Kültürel İklimi*, İstanbul: Metis Yay.
- Habermas, Jürgen (2002), “Öteki” Olmak, “Öteki”yle Yaşamak –Siyaset Kuramı Yazıları-, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Hall, Stuart (1995), “Yeni Zamanların Anlamı” (Çev. Abdullah Yılmaz), *Yeni Zamanlar -1990’larda Politikanın Değişen Çehresi-* (Der. Stuart Hall & Martin Jacques), İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Hall, Stuart (1998), “Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler”, *Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi* (Der. Stuart Anthony&D. King), İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Jones, Kathleen B. (1998), “Citizenship in a Woman –Friendly Polity”, *The Citizenship Debates* (Edit: Shafir Gershan), London: University of Minnesota Pres.
- Kandiyoti, Deniz (1997), *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar*, İstanbul: Metis Yay.
- Kaya, İbrahim (2000), “Modernity and Veiled Women”, *European Journal of Social Theory*, 3 (2), London.
- Kumar, Krishan (1999), *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma –Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları-*, Ankara: Dost Yay.
- Lyotard, Jean Farncois (1997), *Postmodern Durum*, Ankara: Vadi Yay.

*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın
(Women in Turkey in the Context of ‘New Social Movement’)*

- Melucci, Alberto (1999), “Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması”, *Yeni Sosyal Hareketler- Teorik Açılımlar-* (Yay. Haz: Kenan Çayır), İstanbul: Kaknüs Yay.
- Offe, Claus (1999), “Yeni Sosyal Hareketler: Kuramsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması”, *Yeni Sosyal Hareketler –Teorik Açılımlar-* (Yay. Haz: Kenan Çayır), İstanbul: Kaknüs Yay.
- Phillips, Anne (1995), *Demokrasinin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yay.
- Sümer, Sevil (2001), “Modern Kadınlar Çatışan Talepler Farklı Çözümler”, *Yerli Bir Feminizme Doğru* (Yay. Haz: Aynur İlyasoğlu&Necla Akgökçe), İstanbul: Sel Yay.
- Tamer, Meral (2004), İmam Hatipli Kızlar Kariyer Peşinde, *Milliyet*, 17 Haziran.
- Tekeli, Şirin (1993), “1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar”, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (Yay. Haz: Şirin Tekeli), İstanbul: İletişim Yay.
- Touraine, Alain (1999), “Toplumdan Toplumsal Harekete”, *Yeni Sosyal Hareketler-Teorik Açılımlar-* (Yay. Haz: Kenan Çayır), İstanbul: Kaknüs Yay.
- Touraine, Alain (1995), *Modernliğin Eleştirisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- ____ (1998), *Ulusal Eylem Planı*, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yay.
- Wagner, Peter (1996), *Modernliğin Sosyolojisi –Özgürlük ve Cezalandırma-*, İstanbul: Sarmal Yay.
- Yılmaz, Aytekin (1996), *Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar*, Ankara: Vadi Yay.

Summary

Starting from 1960's, the gains of modernism (in equality basis) has been criticized by feminism and postmodernism. Modernism hasn't been able to fulfill its promises of gender equity, justice and freedom. But criticizing process has to open the potential of making modernism's gains privileged in the name of being different to discussion. Taking difference as a single reference in terms of woman movement also spreads the power relations between the differences that make social relation networks of subjects secondary. Despite all these dangers, difference supports the attempt of woman movement to reflect group difference. With the help of citizen conceptualism of communicational democracy and institutionalization of social government; difference has the capacity to increase the effectiveness of woman movement. This effectiveness capacity is connected with re-installation of difference in equality basis. The identity policies in Turkey after 1980's have deprived of woman movement from a unified woman "subject". Woman movement, characterized by 'New Identity' and 'actor' definitions, has made the potential of transforming gender inequality controversial. In this respect, the distance between declaration and action becomes close with the characteristic of institutionalization and continuity of social government.

Social government understanding, based on gender equality, has been transforming woman identity (opening private space to discussion) by public visibility, and at the same time carries the potential of freeing the woman from traditional bindings. The effort of woman movement to democratize the living space will become continuous with the institutionalism understanding of social government. In Turkey, the relation of practices transferred by institutions with discussions and traditions are related with the insufficiency of social government practices. When carrying the potential of actual transformation of woman concept, the social government also starts the re-construction process of the terminology related woman concept as a result of interaction of the two genders in the history. The presence of ethnic and religion referenced woman movements in Turkey transforms the communication to a choice between equality and difference. This concept weakens the effectiveness of woman movement. In this respect, there is a woman movement that struggles between the rational based unified demands of "old" social movements and difference identity and institutionalizing styles of "new" social movements. In summary, transforming difference to "other" decreases the effectiveness of woman movement. Thus, the transforming demands of woman movement inevitably reunite with the characteristics of social government.